

Eldre historie ved UiT – en personlig refleksjon

Ian Peter Grohse

Sigrun Høgetveit Berg og jeg tiltrådte våre respektive stillinger som førsteamanuensiser i eldre historie omtrent samtidig høsten 2017. I motsetning til Sigrun, som hadde vært ved instituttet en god stund, først som student og doktorgradsstipendiat og senere som postdoc-forsker, var min forbindelse til historiemiljøet i Tromsø nokså svak da jeg først kom hit. Av den grunn var jeg litt i tvil om jeg ville kunne si noe meningsfullt om middelalderforskning ved instituttet som Sigrun ikke allerede hadde sagt. Dagen før seminaret kom jeg imidlertid på at jeg faktisk har et «gammelt», om nokså indirekte forhold til fagmiljøet, som jeg tillater meg å bruke som utgangspunkt for mine refleksjoner.

Som masterstudent i Berlin, hvor jeg hadde flere emner i hanseatisk, deriblant hanseatisk-skandinavisk, historie, kom jeg borti Narve Bjørgo, tidligere universitetsrektor og professor i eldre historie ved UiT, og hans bidrag til *Norsk utenrikspolitikks historie* (1995). Jeg var særlig interessert i Bjørgos fremstilling av den norske utenrikstjenestens påståtte institusjonalisering og profesjonalisering, noe som sies å ha hatt stor betydning for Norges diplomatiske forhold til bl.a. hansabyene fra midten av 1200-tallet. Denne fremstillingen ble også utgangspunktet for min masteroppgave, som var en revurdering av norsk utenrikspolitikk under kong Håkon Håkonsson (r. 1217-63). Jeg må tilføye at jeg gjennomgående var kritisk til Bjørgos vurdering av norsk utenrikspolitikk, som jeg mente var preget av anakronismer og teleologier. Etter mitt syn hadde han overdrevet eller feildatert institusjonaliseringsprosessen, som jeg mente skjøt fart flere tiår senere enn Bjørgo ville ha det til. Etter fullført mastergrad var jeg heldig nok til å få noen historikere ved NTNU i Trondheim til å lese oppgaven og tilby meg en stipendiatstilling, ikke nødvendigvis fordi de var enige med mine tolkninger, men kanskje fordi jeg hadde våget å utfordre et anerkjent navn på feltet. Uten å vite det var altså Bjørgo, en sentral skikkelse i vårt institutts historie, min inngang til et fagfelt preget av nyanser og uenighet.

Det bør selvfølgelig påpekes at Narve Bjørgo allerede hadde flyttet fra Tromsø da han skrev sin del av *Norsk utenrikspolitikks historie*. Sånn sett var det en vestlending, ikke en tromsøværing, som jeg var uenig med. Han var født og oppvokst på Meland og hadde akademiske stillinger ved, samt utdanning fra Universitet i Bergen, der han fullførte sitt hovedfag i 1964. Et tiår senere førte vindene ham nordover i 1973 til stillingen som en av de to

første professorene i historie ved UiT. Nord-Norge og omegn stod ikke i fokus i det førnevnte oversiktsverket, skjønt de på ingen måte var utelatt. Bjørgos omfattende bidrag til forskning, undervisning og universitetspolitikk ved UiT, hvor han var ansatt i omtrent tyve år, kvalifiserer han likevel som *adoptiv* tromsøværing.

Dette er på mange måter typisk for oss som arbeider med eldre tids historie i Tromsø. Mange av de som har jobbet med middelalderen, og brorparten av de som har hatt fast stilling på feltet, har kommet hit fra fjernere, gjerne sørligere strøk. Dette har imidlertid ikke gjort deres hengivenhet til det lokale historiemiljøet mindre, ei heller deres entusiasme og innsats i forskning og undervisning om landsdelens historie.

Et påfallende eksempel er Lars Ivar Hansen, en osloværing med hovedfag fra Blindern, snarere enn Breiviklia. Lars Ivar flyttet til Tromsø som amanuensisvikar i 1976, for så å «naturalisere seg» som forsker ved Tromsø Museum. Han tok sin doktorgrad i 1990 og ble så professor i eldre historie, først ved Tromsø museum og fra 1993 ved vårt institutt. Jeg møtte Lars Ivar for første gang på Arlanda flyplass, på vei til et seminar i Visby, høsten 2010. Siden jeg jobbet med nordiske grenseområder i forbindelse med mitt doktorgradsprosjekt, var jeg allerede kjent med hans forskning om Finnmarks grenser. Etter dette første møtet ble det imidlertid i økende grad klart for meg at dette bare utgjorde en brøkdel av hans omfattende ekspertise om økonomiske, kulturelle og politiske forhold i og rundt Nordkalotten i middelalderen. Visstnok begrenser Lars Ivars forskning seg ikke til nordområdene. Hans hovedfagsoppgave fra 1975 handlet eksempelvis om ødegårdsprosessen i Telemark. Han er imidlertid best kjent som en av verdens fremste eksperter, og kanskje den fremste eksperten, på nordområdene i middelalderen.

Mye av de samme kan sies om Lars Ivars likealdrende og yngre kollegaer, noen kom hit som studenter, slik som Sigrun, og andre litt senere i deres karriereløp, slik som Helge Salvesen, Richard Holt og undertegnende. Det finnes også andre som i mellomtiden har beveget seg videre til frodigere strøk lengre sør i landet, slik som Erik Opsahl og Miriam Tveit. Nærmest alle de førnevnte, som ikke er tromsøværing eller nordlendinger av opphav, har bidratt til og beriket forskning om nordområdene. Dette påpekes slett ikke for å nedvurdere de lokale og regionale elementene. Alf Ragnar Nielssen fra Vestvågøy, tidligere ansatt ved vårt institutt, senere som professor ved Nord Universitet, og Håvard Dahl Bratrein fra Karlsøy, professor emeritus ved universitetsmuseet, har begge styrket vårt middelaldermiljø regionale aksent. I min tid ved instituttet har det vært flere stipendiater og undervisningspersonell, slik som Stefan Figenschow og Astrid Marie Mellem Johnsen, som har gjort det samme.

Det er imidlertid verdt å nevne at den fremste ekspertene når det gjelder eldre nordnorsk kirkehistorie, Sigrun, og den fremste ekspertene på nordnorsk rettshistorie i eldre tid, Miriam, formidler regionens historie på egne, medbrakte dialekter.

Det samme gjelder undervisning og studenter. Hos oss kan studenter fra hele landet og en rekke ulike land bli kjent med Ottar av Hålogaland, Tore Hund på Bjarkøy, prestegjeldet på Trondenes, tørrfiskhandel i Vågan, grensetrekning og skattlegging i Finnmark og, ikke minst, samenes sentrale plass i Norges, især Nord-Norges, etnisk mangfoldige samfunn i middelalderen. Studenter trenger ikke å være nordfra for å la seg inspirere av denne historien, forskere trenger heller ikke være det for å slå seg ned her og skrive den.

Så langt har jeg dessverre ikke fulgt dette mønstret. Jeg har norsk forvaltnings- og rettshistorie og den norske kongens nordatlantiske skattland som spesialfelt, og til tross for å ha vært her i seks år og fylt opp mine kontorhyller med lokal- og regionalhistoriske avhandlinger, har jeg ikke fått til å skrive noe fornuftig om nordnorsk eller nordområdenes historie. Jeg hadde likt å kunne trøste meg med at Narve Bjørge, en av instituttets fedre, heller ikke var spesialist på nordnorsk middelalderhistorie eller nordkalotthistorie. Sagakritikk, tronfølge og kongedømme, samt hovedlinjene i norsk utenrikspolitisk historie, har vært hans revir.

Men det ville være forkjært å sammenligne vår respektive innsats for nordnorsk historie. Narve Bjørge bidro sterkt til bygge opp fagmiljøet både når det gjaldt forskning og undervisning, ikke minst når det gjaldt nordnorsk historie, samisk historie og minoritetshistorie, som fortsatt er sentrale i vårt institutts portefølje. Hans faglige interesse for regionens eldre historie kommer tydelig fram i en artikkel som han publiserte i *Historisk tidsskrift* i 1982, altså mens han fortsatt jobbet hos oss i Tromsø. Den har den fengende tittelen «Norges første flytninger – norsk perspektiv på Troms 1242» og tar for seg bjarmenes flukt fra mongolenes herjing og påfølgende bosetning i Malangen under kong Håkon Håkonsson. Det er en fascinerende episode som kaster lys over regionens etniske, økonomiske, religiøse og politiske forhold og særegenheter, samt Norges historiske forbindelser til den russiske verden. Det mest interessante i denne sammenhengen er artikkelens avsluttende setning: «Hundreåra går sin gang», skrev Bjørge, «også her oppe ved Malangsgapet» (min utheving). «Her oppe ved Malangsgapet...» Dette skrev en vestlending, født og oppvokst i Nordhordland, om et nordnorsk område og nordnorsk tema, et område og et tema som han tydeligvis, og med all rett, følte tilhørighet til. Det samme har andre ved instituttet gjort, og det samme må også jeg få til å gjøre.